

2.2. STANOVNIŠTVO

Kartogrami:

2.2.- 01	Gustoće naseljenosti po gradovima i općinama
2.2.- 02	Dobna struktura po gradovima i općinama
2.2.- 03	Prirodni prirast 1996. godine po gradovima i općinama
2.2.- 04	Tipovi kretanja stanovništva po gradovima i općinama
2.2.- 05	Obrazovna struktura stanovništva po gradovima i općinama
2.2.- 06	Postotak poljoprivrednog stanovništva po gradovima i općinama

2.2.1. Prostorni raspored stanovništva

Na području Bjelovarsko-bilogorske županije živjelo je prema popisu iz 1991. godine ukupno 144.042 stanovnika na 2636,67 km². Prosječna gustoća naseljenosti je bila 54,6 st/km², što je znatno ispod prosjeka Hrvatske (84,6 st/km²), ili gotovo dvostruko ispod prosjeka kontinentalnog dijela (100,5 st/km²), a čak trostruko ispod prosjeka središnje Hrvatske (140,0 st/km²).

Stanovništvo je unutar Županije izrazito nejednako raspoređeno (Grad Bjelovar 233,68 a Općina Berek 18,58 st/km²) što je manjim dijelom rezultat prirodnih datosti (topografskih, reljefno-klimatskih,...) i društveno-povjesnih okolnosti, a najvećim dijelom ipak negativna posljedica prostornoplanerski neusmjeravanog procesa urbane tranzicije.

Obzirom da je većim dijelom izuzetno niske gustoće stanovanja, može se zaključiti da prostor ni u kom slučaju neće biti ograničavajući faktor razvoja Županije, već da adekvatnim prostornim planiranjem (usmjeravanjem) taj "višak" prostora može biti njezina razvojna prednost.

2.2.2. Demografski procesi

Od prvog popisa stanovništva 1857. godine, pa sve do 1953. godine, broj stanovnika Županije je rastao. Tokom tog gotovo stogodišnjeg razdoblja na smanjenje broja stanovnika utjecali su jedino ratni gubici ljudstva u I. i II. svjetskom ratu. Isti su međutim znatno narušili dobnu strukturu stanovništva, te na taj način bitno utjecali i na daljnja demografska kretanja, najuočljivije u razdoblju od 1965. do 1970. godine (nagli pad broja živorođenih), a obzirom na sporost demografskih procesa u manjoj mjeri i kasnije.

Prvi pad broja stanovnika u bivšoj općini Garešnica zabilježen je 1953. godine. Između 1953. i 1961. godine depopulacija je zahvatila i bivše općine Čazma i Grubišno Polje, nakon 1961. godine bivšu općinu Daruvar, a nakon 1981. čak i bivšu općinu Bjelovar.

BIVŠA OPĆINA	BROJ STANOVNIKA					
	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.
1. Bjelovar	60791	62193	63885	65824	66553	66039
2. Čazma	23381	23510	21346	18487	16632	15263
3. Daruvar	35849	37242	37348	34471	31424	30092
4. Garešnica	25678	25612	23983	20691	19093	18442
5. Grubišno Polje	20788	22091	21037	18333	15756	14206
Ukupno	166487	170648	167599	157806	149456	144042
% u st. Hrvatske	4,40%	4,34%	4,03%	3,57%	3,25%	3,01%

Udio stanovnika Županije u ukupnom stanovništvu Hrvatske smanjuje se već gotovo 50 godina (1948. godine 4,40%, a 1991. samo 3,01%). Na takav tok demografskih kretanja najznačajnije je utjecao proces urbane tranzicije, te iz njega proizišle promjene društveno-gospodarskih, kulturno-obrazovnih, zdravstveno-socijalnih i drugih činitelja, a obzirom na dotadašnji izrazito ruralni karakter Županije.

Smanjivanje broja stanovnika u pretežno agrarnim krajevima, uz istovremeni porast u gradovima i naseljima bližim gradovima i značajnijim prometnicama, u Hrvatskoj je započelo oko

1910. godine, od kada se prosječna veličina naselja smanjuje, a porast broja stanovnika usmjeren je uglavnom u povećanje velikih naselja.

Proces se intenzivira nakon 1961. godine zbog ubrzane industrijalizacije, deagrarizacije i urbanizacije. U to vrijeme ubrzano smanjivanje broja stanovnika u pretežno agrarnim krajevima (veći dio Županije) međutim nije više samo posljedica emigracije, već velikim dijelom i negativnog prirodnog prirasta, koji je opet indirektno posljedica dugogodišnje emigracije fertilnog stanovništva i starenja populacije, te činjenice da je ovo područje od ranije poznato po malom broju rođene djece u obitelji (za razliku od drugih pretežito ruralnih i agrarnih područja). Vrlo niske i negativne stope prirodnog prirasta kod većeg dijela ruralnog stanovništva utječu na to da je usprkos nešto povoljnijem prirodnom prirastu u urbanim i urbaniziranim naseljima ukupni prirodni prirast Županije također negativan (1991. do 1995. godine prosječno oko - 4,1 promila, a 1996. godine oko -1,9 promila). Tako je broj stanovnika Županije u razdoblju od 1991. do 1996. godine samo temeljem negativnog prirodnog prirasta smanjen za cca 3500 stanovnika.

GRAD OPĆINA	BROJ STANOVNIKA			KOEf. 91/81
	1971.	1981.	1991.	
1 Bjelovar	35578	39751	42066	1,06
2 Čazma	9745	9253	8862	0,96
3 Daruvar	12355	13455	14210	1,06
4 Garešnica	12498	12203	12186	1,00
5 Grubišno Polje	11406	10343	9716	0,94
Ukupno	81582	85005	87040	1,02
1 Berek	3273	2493	2057	0,83
2 Dežanovac	5008	4110	3675	0,89
3 Đulovac	6955	5306	4696	0,89
4 Hercegovac	3498	3189	3143	0,99
5 Ivanska	5258	4425	3824	0,86
6 Kapela	5391	4614	3897	0,84
7 Končanica	4157	3465	3146	0,91
8 Nova Rača	5705	4878	4520	0,93
9 Rovišće	4936	4724	4968	1,05
10 Severin	1483	1294	1111	0,86
11 Sirač	4510	3703	3585	0,97
12 Šandrovac	3137	2724	2341	0,86
13 Štefanje	3027	2528	2577	1,02
14 Velika Pisanica	3654	3138	2763	0,88
15 Velika Trnovitica	2591	2051	1836	0,90
16 Veliki Grđevac	6527	5240	4490	0,86
17 Veliko Trojstvo	4152	3656	3286	0,90
18 Žrinski Topolovac	1515	1291	1087	0,84
Ukupno	74777	62829	57002	0,91
Sveukupno	156359	147834	144042	0,97
% u st. Hrvatske	3,57	3,25	3,01	

Gledano po sadašnjim gradovima i općinama jedino gradovi Bjelovar i Daruvar

Dodatni negativni trend je nastao uslijed Domovinskog rata, tokom kojeg su pojedina područja Županije pretrpjela velike ratne štete, a naročito Općine Đulovac, Sirač i Veliki Grđevac, te Gradovi Bjelovar, Grubišno Polje i Daruvar, iz kojih je veći dio stanovništva srpske i crnogorske narodnosti (i iskazani kao Jugoslaveni) iselio iz Hrvatske tako da su poneka sela ostala poluprazna, a mnoga i prazna. U pojedina takva naselja smješteni su stanovnici susjednih zemalja (Bosne i Hercegovine, Jugoslavije-Vojvodine, Kosova,...)

imaju kontinuirani rast stanovništva (zahvaljujući urbanoj tranziciji).

Grad Garešnica, te općina Rovišće i donekle Hercegovac, Sirač i Štefanje uspjevaju osigurati kakav-takav rast stanovništva (imigracijom i vlastitim prirodnim prirastom). Na ostalim dijelovima kroz emigraciju se gubi veći dio, a ponegdje i cijeli prirodni prirast.

Za Županiju je pri tom posebno nepovoljna činjenica da je veći dio emigracije usmjeren van njezinog područja (manjim dijelom u inozemstvo, a većim u propulzivnija područja Hrvatske, što je u pravilu nepovratno).

Situacija je najkritičnija u općinama Berek, Ivanska, Kapela, Severin i Veliki Grđevac u kojima je već u toku proces izumiranja stanovništva, te u još 9 općina sa uznapredovalim procesom izrazite depopulacije.

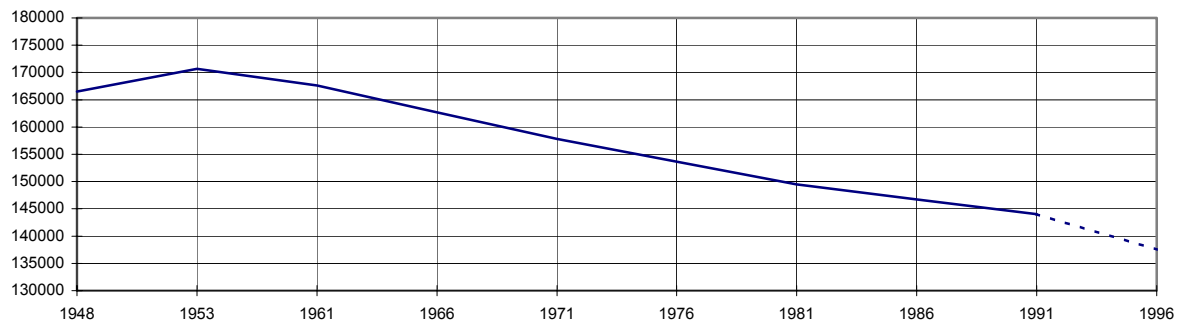
Prostorni plan Bjelovarsko-bilogorske županije
POLAZIŠTA

2. Osnovni podaci o stanju u prostoru; 2.2. Stanovništvo

Točnih podataka o broju iseljenog i smještenog stanovništva nema, a procjenjuje se da je između 1991. i 1993. godine:

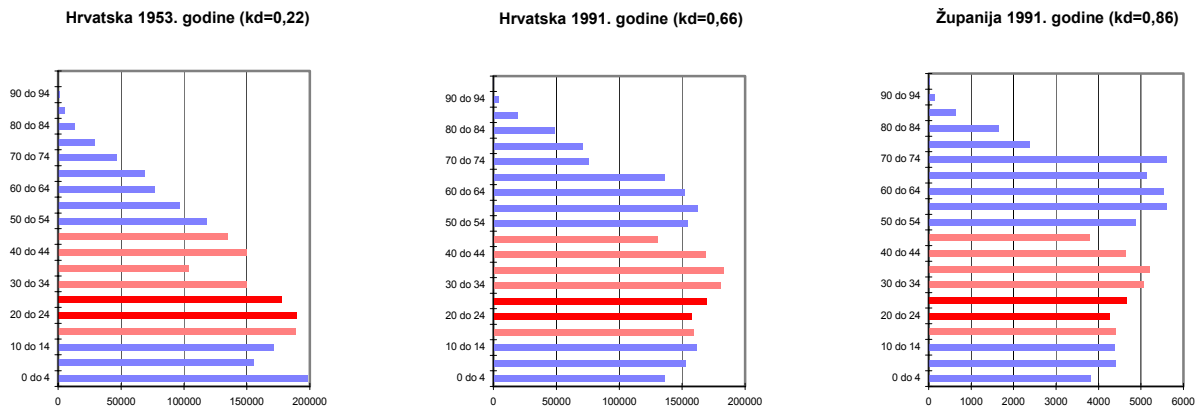
	izbjeglo	smješteno	razlika
- sa područja Grada Daruvara	2300	1100	1200
- sa područja Grada Grubišnog Polja	2500	300	2200
- sa područja Općine Đulovac	3200	1300	1900
- sa područja Općine Sirač	800	150	650
- sa područja Općine Velika Pisanica	300	50	250
- sa područja Općine Veliki Grđevac	1000	50	950
- sa ostalih područja	nepoznato	nepoznato	nepoznato
ukupno	10100	2950	7150

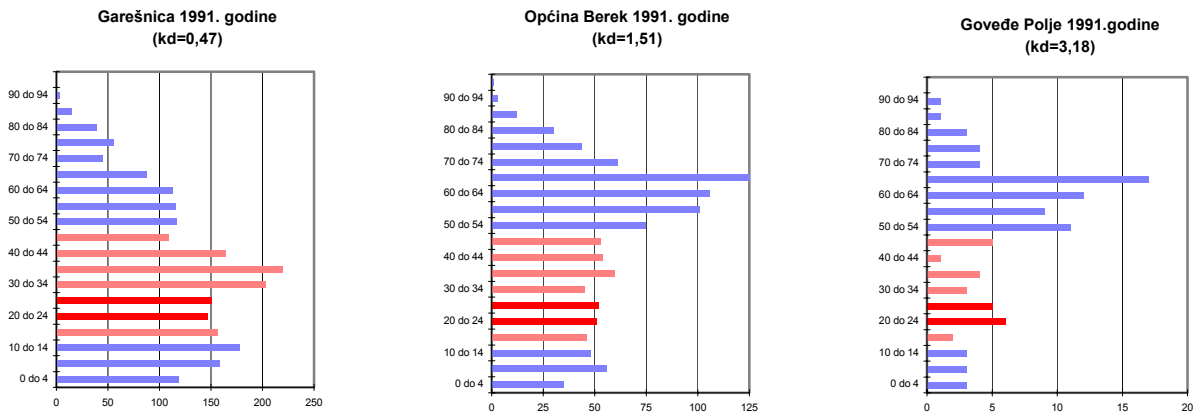
Na temelju gornjih podataka, pretpostavki i procjena (te uz procjenu da se nakon 1993. godine na područje Županije vratilo i doselilo još maksimalno 4000 stanovnika), moglo se izračunati da je 1996. godine na području Bjelovarsko-bilogorske županije živjelo oko 137.500 stanovnika, što predstavlja smanjenje od 4,5% u odnosu na broj stanovnika 1991. godine. Međutim, tek novi popis stanovništva pokazat će koliko točno stanovnika živi na području Županije.

S demografskog stajališta važna je još jedna posljedica Domovinskog rata, koji je sasvim sigurno dodatno pogoršao ionako nepovoljni dobni odnos i vitalna obilježja stanovništva, a zbog većeg broja poginulih, stradalih i nestalih među mlađim stanovništvom, te izrazito većem udjelu u definitivnom iseljavanju mlađeg i zrelijeg stanovništva.

Kako bi se zornije vidio stupanj starenja stanovnika Županije, te njegove posljedice na daljnja demografska kretanja, dolje je prikazano šest karakterističnih dobni piramida ženskih populacija.

Projekcija

Projekcija nije rađena zbog točnog predviđanja daljnjih demografskih kretanja, već isključivo s ciljem analiziranja različitih "scenarija", te izračuna opće stope fertiliteta koju bi trebalo postići kako bi se sadašnji negativni procesi zaustavili i usmjerili u poželjnom smjeru (gdje je to uopće moguće).

Zbog nepotpunih podataka, te općenito teškog ako ne i nemogućeg preciznijeg prognoziranja, utjecaj društveno-gospodarskih (nezaposlenost 1996. godine 22,6%), kulturno-obrazovnih, zdravstveno-socijalnih i drugih činitelja na migracije, te gubici stanovništva uzrokovani vjerojatnom emigracijom nisu razmatrani.

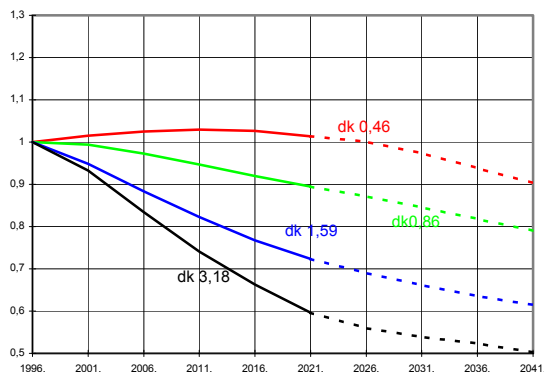
Polazište za izradu projekcije demografskih kretanja na nivou Županije bili su podaci popisa stanovništva iz 1991. godine, svedeni na procjenjeni broj stanovnika 1996. godine (137.500 stanovnika), s tim da su zadržani odnosi spolnih i dobnih skupina, iako su 1996. godine sigurno bili nepovoljniji.

Model je temeljen na promatranju kretanja ženske populacije (po grupama od po 5 godina), a ukupno stanovništvo je izračunavano množenjem sa faktorom (od 0,49 do 0,51 ovisno o početnoj spolnoj i trenutnoj dobnj strukturi). U svim varijantama korištene su specifične stope mortaliteta Republike Hrvatske iz 1996. godine.

Izrađene su tri alternativne projekcije, s tim da je u svakoj praćen prirodni prirast za četiri karakteristična tipa populacije (dobni koeficijent od 0,47 do 3,18), a zbog izrazito različite dobne strukture pojedinih dijelova Županije.

Varijanta "50"

Korištene su specifične stope fertiliteta koje bi odgovarale općoj stopi fertiliteta od cca 50 živorođene djece na 1000 žena u fertilnoj dobi u jednoj godini (opća stopa Republike Hrvatske 1996. godine) i koja bi kratkoročno omogućila prirodni prirast od -20 do +3 promila, ovisno o sadašnjoj dobnj strukturi stanovništva, ali dugoročno gledano i u slučaju povoljne početne dobne strukture prirodni prirast bi vremenom opadao i vrlo brzo postao negativan.

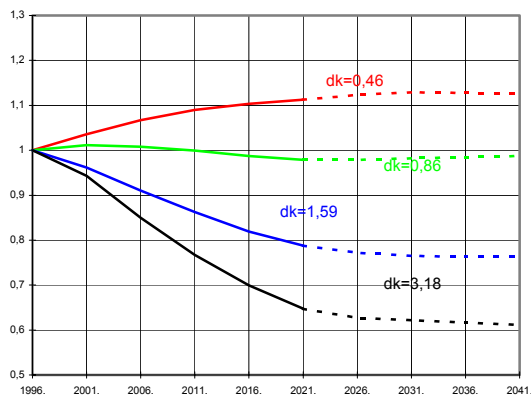
nakon toga bi se zbog nepovoljne dobne strukture pad broja stanovnika ubrzao, te bi Županija 2021. godine imala 123000 stanovnika.

Međutim, na područjima sa lošijom dobnom strukturom (15 od 18 općina, odnosno 211 od 323 naselja) ubrzani pad broja stanovnika bi se nastavio, a obzirom na sadašnji negativni migracijski saldo i usporeni ekonomski razvoj ista bi relativno brzo ostala praktično prazna.

U ovoj varijanti broj stanovnika Županije bi blago padao do 2001. godine, a

Varijanta "70"

Korištene su specifične stope fertiliteta koje bi odgovarale općoj stopi od cca 70 živorođene djece na 1000 žena u fertilnoj dobi u jednoj godini (korigirana opća stopa Republike Hrvatske 1975. godine) i koja bi omogućila prirodni prirast od -18 do +7 promila, ovisno o sadašnjoj dobnoj strukturi stanovništva, ali dugoročno gledano prirodni prirast bi se vremenom stabilizirao na oko +3 promila.

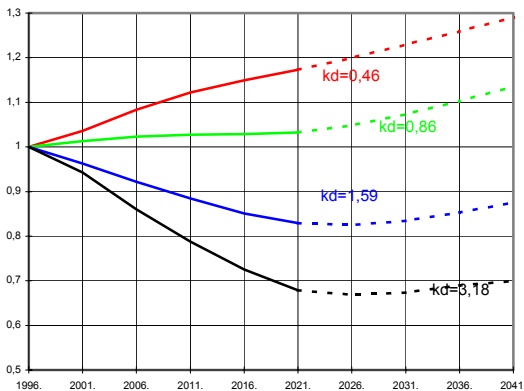

U ovoj varijanti broj stanovnika Županije bi porastao na 139000 stanovnika 2001. godine, nakon čega bi zbog nepovoljne dobne strukture blago opadao do 134500 stanovnika 2021. godine, te na kraju zbog sada već popravljene dobne strukture polako počeo rasti.

Međutim na područjima sa lošijom dobnom strukturom (15 od 18 općina, odnosno 211 od 323 naselja) pad broja stanovnika bi se zaustavio tek oko 2036. godine ili kasnije, a obzirom na sadašnji negativni migracijski saldo i usporeni ekonomski razvoj ista bi vjerojatno ipak relativno brzo ostala praktično prazna.

Varijanta "80"

Za period 1997. do 2001. godina korištene su specifične stope fertiliteta koje bi odgovarale općoj stopi od cca 70 živorođene djece na 1000 žena u fertilnoj dobi u jednoj godini, a za period 2002. do 2021. godine specifične stope fertiliteta koje bi odgovarale općoj stopi od cca 80 živorođene djece na 1000 žena u fertilnoj dobi u jednoj godini (korigirana opća stopa Republike Hrvatske 1965. godine) i koja bi omogućila prirodni prirast od -16 do +9 promila, ovisno o sadašnjoj dobnoj strukturi stanovništva, ali dugoročno gledano prirodni prirast bi se vremenom stabilizirao na oko +7 promila.

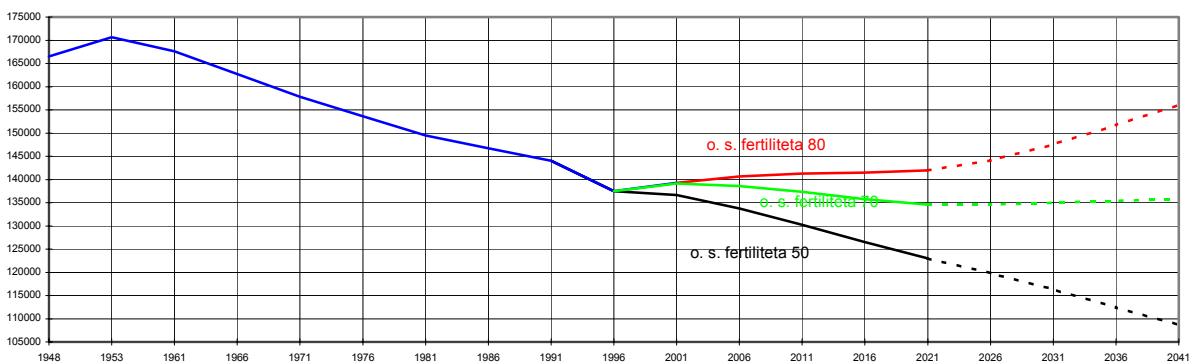
U ovoj varijanti broj stanovnika Županije bi relativno polako (posebno u razdoblju od 2011. do 2021. godine) ali kontinuirano rastao i 2021. godine dosegao 142 000 stanovnika, a nakon čega bi se zbog sada već bitno poboljšane dobne strukture rast znatno ubrzao.

Međutim na područjima sa izrazito lošom dobnom strukturom (6 od 18 općina, odnosno 158 od 323 naselja) pad broja stanovnika bi se i u ovoj varijanti zaustavio tek oko 2026. godine ili kasnije, a obzirom na sadašnji negativni migracijski saldo i usporeni ekonomski razvoj većina bi vjerojatno ipak relativno brzo ostala praktično prazna.

Zaključak

Varijanta "50", odnosno zadržavanje sadašnjih demografskih kretanja, se ni u kom slučaju ne smiju dozvoliti, jer bi trend depopulacije i izumiranja zahvatio praktično cijelu Županiju.

Varijanta "70" bila bi prihvatljiva na razini Države (dobni koeficijent 0,66), ali za Županiju zbog nepovoljne dobne strukture (dobni koeficijent 0,86) tek uvjetno, a obzirom da bi područja sa lošijom dobnom strukturom (veći dio Županije) samo temeljem negativnog prirodnog prirasta izgubila i više od 50% stanovnika, te mnoga od njih ostala i praktički prazna odnosno čista staračka.

Varijanta "80" bila bi poželjna, međutim da bi se ostvario takav razvoj demografskih kretanja potrebno je uz mjere poduzete i planirane na nivou države planirati i poduzimati i mjere na nivou Županije. Zbog uznapredovalog procesa depopulacije u gotovo 50% naselja Županije i u ovoj varijanti bi posebnu pažnju trebalo usmjeriti na stvaranje uvijeta za brži i ravnomjerniji ekonomski razvoj, te podizanje ukupnog standarda i kvalitete življenja, pri čemu bi neka naselja i područja trebalo svjesno forsirati, a neka i žrtvovati.